

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**Кафедра правового забезпечення підприємницької діяльності
та фінансової безпеки
Навчально-науковий інститут № 5**

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

**до практичних занять
з навчальної дисципліни «Фінансовий аналіз»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

**072 Фінанси, банківська справа та страхування
(Фінансова безпека та фінансові розслідування)**

Харків 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 14.08.2024 р. № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних,
соціально-економічних дисциплін
Протокол від 13.08.2024 р. №7

Розглянуто на засіданні кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки Навчально-наукового інституту №5 протокол від 12.08.2024р. №10

Розробники: доцент кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки Навчально-науковий інститут № 5 ХНУВС, к.е.н., доцент Фурса В.А.

Рецензенти:

1. Завідувач кафедри агрологістики і управління ланцюгами постачань ХНТУСГ ім.П. Василенка, д.е.н., доцент Ларіна Т.Ф.
2. Доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін ХНУВС, к.е.н., доцент Павленко Н.В.

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема 1. Теоретичні основи фінансового аналізу	10	2	0	2	0	6	
Тема 2. Інформаційне забезпечення фінансового аналізу	10	2	0	2	0	6	
Тема 3. Аналіз майна підприємства	10	2	0	2	0	6	К/р на 15 хвил.
Тема 4. Аналіз наявності та ефективності використання оборотних коштів підприємства	10	2	0	2	0	6	К/р на 15 хвил.
Тема 5. Аналіз формування джерел капіталу підприємства	10	2	0	2	0	6	
Тема 6. Аналіз руху грошових потоків	10	2	0	2	0	6	К/р на 15 хвил.
Тема 7. Аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства	10	2	0	2	0	6	
Тема 8. Аналіз фінансової стійкості підприємства	10	2	0	2	0	6	К/р на 15 хвил.
Тема 9. Аналіз кредитоспроможності підприємства	8	2	0	2	0	4	
Тема 10. Аналіз ділової активності підприємств	8	2	0	2	0	4	
Тема 11. Аналіз прибутковості та рентабельності підприємства	7	1	0	2	0	4	
Тема 12. Аналіз	7	1	0	2	0	4	

інвестиційної активності підприємства							
Тема 13. Комплексне оцінювання фінансового стану підприємства	10	2	0	2	0	6	
Всього за семестр № 7:	120	24	0	26	0	70	екзамен

1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема 1. Теоретичні основи фінансового аналізу	9	1	0	0	0	8	
Тема 2. Інформаційне забезпечення фінансового аналізу	10	1	0	0	0	9	
Тема 3. Аналіз майна підприємства	9	0	0	1	0	8	К/р на 15 хвил.
Тема 4. Аналіз наявності та ефективності використання оборотних коштів підприємства	9	0	0	1	0	8	
Тема 5. Аналіз формування джерел капіталу підприємства	9	1	0	0	0	8	
Тема 6. Аналіз руху грошових потоків	9	1	0	0	0	8	
Тема 7. Аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства	10	1	0	0	0	9	
Тема 8. Аналіз фінансової стійкості підприємства	9	0	0	1	0	8	К/р на 15 хвил.
Тема 9. Аналіз кредитоспроможності підприємства	9	0	0	1	0	8	
Тема 10. Аналіз ділової активності підприємств	8	0	0	0	0	8	
Тема 11. Аналіз прибутковості та рентабельності підприємства	10	0	0	1	0	9	
Тема 12. Аналіз інвестиційної активності підприємства	8	0	0	0	0	8	
Тема 13. Комплексне оцінювання фінансового	11	1	0	1	0	9	

стану підприємства							
Всього	120	6	0	6	0	108	екзам ен

2. Методичні вказівки до практичних занять ТЕМА № 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

Практичне заняття № 1. «Теоретичні основи фінансового аналізу»

Навчальна мета заняття: поглибити і розширити знання студентів з основ та принципів фінансового аналізу підприємств.

Час проведення 2 години.

Кількість годин - 2 (денна форма); 0 (заочна форма).

Місце проведення навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Зміст фінансового аналізу і його функціональна роль в діяльності суб'єктів господарювання.
2. Предмет і об'єкти фінансового аналізу.
3. Види фінансового аналізу.

План проведення заняття

Сьогодні, коли кожне підприємство здійснює підприємницьку діяльність самостійно і на власний ризик з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку, значення фінансового аналізу як інструменту пошуку шляхів забезпечення сталого розвитку господарюючих систем тільки посилюються.

За допомогою фінансового аналізу можна забезпечити:

- оцінку рівня ефективності діяльності господарюючих систем та виявлення факторів і причин досягнення існуючого стану;
- визначення тенденцій розвитку підприємства за показниками його фінансового стану;
- розроблення сценаріїв розвитку економічної діяльності суб'єктів господарювання;
- накопичення, трансформацію і ефективне використання інформаційної бази фінансового характеру;
- визначення рівня кредитоспроможності підприємства як позичальника фінансових ресурсів для здійснення господарської діяльності;
- якісне планування, прогнозування, бюджетування, визначення потреби і ефективне розміщення фінансових ресурсів;

- ефективне формування і використання потоків грошових коштів;
- створення рейтингових систем оцінки фінансового стану господарюючих систем;
- своєчасне вживання заходів, спрямованих на підвищення платоспроможності, фінансової стійкості і прибутковості підприємств;
- визначення резервів поліпшення фінансового стану господарюючих систем;
- обґрунтування політики розподілу і використання прибутку для потреб господарюючих систем та їх власників;
- оцінку рівня підприємницького ризику щодо можливості погашення зобов'язань, здатності до нарощування чистих активів, залучення інвестицій та прийняття управлінських рішень.

Отже, фінансовий аналіз — це складова аналітичного економічного дослідження щодо вивчення рівня, змін і динаміки фінансових показників у їх взаємозв'язку і взаємозумовленості, з метою прийняття ефективних управлінських рішень для забезпечення внутрішньої і зовнішньої діяльності господарюючих систем, сталого економічного розвитку і стійкого фінансового стану.

Особливу увагу треба звернути на характеристику і зміст фінансового аналізу, його об'єкти та види.

ТЕМА № 2

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

Практичне заняття

Навчальна мета заняття: опанування студентами основ інформаційного забезпечення фінансового аналізу, системою показників фінансової звітності.

Час проведення 2 години.

Кількість -2(денна), 0(заочна)

Місце проведення навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Сутність інформації та ознаки її корисності для фінансового аналізу.
2. Система показників фінансового аналізу та оцінка їх величини в процесі прийняття управлінських рішень.
3. Система інформації фінансового плану підприємства.
4. Система інформації рахунків бухгалтерського обліку.

План проведення заняття

Інформаційне забезпечення є першочерговим завданням у будь-якому аналітичному дослідженні і важливим інструментом для підготовки та прийняття ефективних управлінських рішень. Фінансовий аналіз проводиться з використанням системи економічних даних, дослідження яких породжує економічну інформацію, що використовується в управлінні.

Потреби фінансового аналізу забезпечуються нормативно-довідковими, плановими та обліковими (фактичними) інформаційними ресурсами. Вони відбивають певні події, явища, процеси, які бажано, щоб так відбулися, що мають так відбутись, або вже так відбулися.

Важливим атрибутом оцінки господарюючих систем є породжені їх діяльністю показники, за допомогою яких можна простежити стан управління, механізм економічних взаємозв'язків і напрями розвитку, налагодити ефективну підготовку і прийняття управлінських рішень. Показники повинні відображати реальний світ процесів і явищ, використовуючи при цьому зрозумілу користувачам мову та бути для них своєчасними, корисними і необхідними.

Підчас вивчення теоретичних питань студенти повинні особливу увагу приділити системі інформації фінансового плану підприємства та інформації рахунків бухгалтерського обліку.

ТЕМА № 3

Аналіз майна підприємства

Практичне заняття

Навчальна мета заняття:

Час проведення 3 години.

Кількість – 2(денна), 1(заочна)

Місце проведення навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Склад майна підприємства.
2. Аналіз структури і динаміки майна підприємства.
3. Аналіз стану і ефективності формування майна підприємства.

Література: 1; 3; 4; 9, с. 103–145; 11, с. 196–226; 12, с. 151–158; 17, с. 412–447.

Методичне забезпечення: програма з варіативної навчальної дисципліни «Фінансовий аналіз»; тексти лекцій з дисципліни «Фінансовий аналіз».

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття.

Проведення попереднього контролю теоретичних знань, практичних умінь і навичок студентів: нормативна база, структура Балансу, Звіту про фінансові результати.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

За даними фінансової звітності підприємства (Баланс та Звіт про фінансові результати) слід, із використанням методів горизонтального, вертикального та коефіцієнтного аналізу, провести оцінку стану та структури майна господарюючого об'єкта, оцінки загальну ефективність його використання.

Для виконання завдання необхідно заповнити табл. 3.1 – 3.3 та за результатами розрахунків надати аналітичні висновки.

Висновки слід формувати з урахуванням таких моментів. До структури майна підприємства згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» належать:

- необоротні активи;
- оборотні активи;
- витрати майбутніх періодів.

Структура майна дає загальне уявлення про фінансовий стан підприємства. Вона показує частку кожного елемента в активах.

Показники майнового стану підприємства характеризують стан і структуру активів підприємства та доповнюють результати, отримані за допомогою вертикального й горизонтального методів аналізу.

Коефіцієнт зносу основних засобів характеризує частку вартості списану на витрати в попередніх періодах, у первісній вартості основних засобів. Значення цього показника більше за 0,5 є небажаним для підприємства.

Коефіцієнт придатності основних засобів доповнює значення коефіцієнту зносу до 1 (або 100 %).

Індекс постійного активу показує частку необоротних активів у джерелах власних коштів.

Коефіцієнт реальної вартості майна показує, яку частку у вартості майна становлять засоби виробництва. Цей показник визначає рівень виробничого потенціалу підприємства, забезпеченість виробничого процесу засобами виробництва. Загальноприйняте, що якщо значення цього показника нижче за 0,5. То негативна ознака як для підприємства, та і для його партнерів.

Рентабельність усього майна підприємства свідчить про те. Скільки одиниць чистого прибутку одержало підприємство з кожної одиниці свого майна (загальної суми активів).

Таблиця 3.1

Загальна оцінка вартості майна підприємства

<i>Показник</i>	<i>Формула розрахунку</i>	<i>На початок року</i>	<i>На кінець року</i>	<i>Відхилення, +/-</i>
Всього майна, тис грн.	1300 ф. 1			
у тому числі:				
основні засоби, тис. грн.	1010 ф. 1			
оборотні кошти, тис.грн.	1195 ф. 1			
Із них:				
Матеріальні оборотні кошти, тис.грн	1100 ф. 1			
грошові кошти та їх	1160+1165			

еквіваленти	ф. 1			
-------------	------	--	--	--

Таблиця 3.2

Оцінка складу майна за структурними складовими

Структурні складові майна підприємства	Формула розрахунку	На початок року		На кінець року		Відхилення, +/-	
		сума, тис.грн.	питома вага, %	сума, тис.грн.	питома вага, %	у сумі, тис.грн.	у %
Всього майна, в тому числі:	Підсумок балансу						
необільні (основні) засоби	P. 1010 ф. 1						
мобільні (оборотні) засоби	P.p. (1195+1200) ф.1						
З них: запаси:	P. 1100 ф.1						
дебіторська заборгованість	P.p.(1125+1130 1135+1136+1155) ф.1						
грошові кошти та їх еквіваленти	1160+1165 ф. 1						
інші оборотні активи	P.p.(1190+1170) ф.1						

Таблиця 3.3

Розрахунок коефіцієнтів оцінки майнового стану підприємства

Показник	Формула розрахунку	На початок року	На кінець року	Відхилення, +/-
Індекс постійного активу	p.1095 ф.1/ p.1495 ф.1			
Коефіцієнт зносу ОФ	p.1012 ф.1/ p.1011 ф.1			
Коефіцієнт придатності ОФ	p.1010 ф.1/ p. 1011 ф.1			
Коефіцієнт реальної вартості майна	(p.1010+p.1100 запаси+p.110нзп)/ p.1300 ф.1			
Рентабельність майна підприємства	P.1160 ф.2/ (p.1300ср.*)ф.1			

Примітка: ср.* - середньорічне значення.

Таблиця 3.4

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Актив	Код рядка	2015	2016	2017
1	2	3		4
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи	1000	1248,9	1085,8	1971,7
первісна вартість	1001	1929,9	1947,2	3029,3
накопичена амортизація	1002	681	861,4	1057,6
Незавершені капітальні інвестиції	1005	23673,8	14650,5	3615,8
Основні засоби	1010	511380,1	587130,2	597720,9
первісна вартість	1011	1216006,2	1358304,6	1416618,9
знос	1012	704626,1	771174,4	818898
Інвестиційна нерухомість	1015			
Довгострокові біологічні активи	1020			
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	40414,7	4261,2	43559,2
інші фінансові інвестиції	1035	6282,5	6361,8	7352,8
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040			
Відстрочені податкові активи	1045		4250,3	4370,3
Інші необоротні активи	1090			
Усього за розділом I	1095	583000	656099,8	658590,7
II. Оборотні активи				
Запаси :	1100	10648,4	98176,3	56148,1
Виробничі запаси		48234	43659	43004,9
Тварини на виощуванні та відгодівлі		45,2	55,6	62,6
Незавершене виробництво		3709,7	4009,1	3943,7
Готова продукція		52695,7	48790,3	6944,1
товари		1797,8	1662,2	2192,8
Поточні біологічні активи	1110			
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	39469,3	21622,3	40724
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	52884,1	22952,4	16290,4
з бюджетом	1135	36684,5	3389,6	45893,8
у тому числі з податку на прибуток	1136			
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	2729,9	14883,3	15219,9
Поточні фінансові інвестиції	1160			
Гроші та їх еквіваленти	1165	93614,3	99726	90140,1
Витрати майбутніх періодів	1170	2922,1	13877,6	23492,4
Інші оборотні активи	1190	13,5	42,6	6,6
Усього за розділом II	1195	341698,8	304626,3	312141,7
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-	-
Баланс	1300	924698,8	960726,1	970732,4

Пасив	Код рядка	На початок звітнього періоду		На кінець звітнього періоду
1	2	3		4
I. Власний капітал				
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	325503,4	325503,4	325503,4
Капітал у дооцінках	1405			
Додатковий капітал	1410	217450,1	235081,2	336114,5
Резервний капітал	1415	33460,8	81375,8	81375,8
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	121484,7	75724	20989,8
Неоплачений капітал	1425	(49,9)	(80,3)	( )
Вилучений капітал	1430	(7021,5)	(36,5)	(4936,1)
Усього за розділом I	1495	690827,6	717567,6	759047,4
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення				
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	0,1	0,1	0,1
Довгострокові кредити банків	1510		32217,6	17027,9
Інші довгострокові зобов'язання	1515	27423,1	22067,8	15616,1
Довгострокові забезпечення	1520	20536,2	55225,3	22997,4
Цільове фінансування	1525			185
Усього за розділом II	1595	47959,4	109510,8	55826,5
III. Поточні зобов'язання і забезпечення				
Короткострокові кредити банків	1600		2034,3	3014,2
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	13991,4	10858,2	7714
товари, роботи, послуги	1615	65954	30491	48898
розрахунками з бюджетом	1620	968,7	1050,5	1220,1
у тому числі з податку на прибуток	1621			
розрахунками зі страхування	1625	893,5	910,9	907,1
розрахунками з оплати праці	1630	2056,5	2109,5	1848,5
Поточні забезпечення	1660	3011	13765,5	15075,7
Доходи майбутніх періодів	1665	270,4	270,4	270,4
Інші поточні зобов'язання	1690	96908,4	72147,7	76908,3
Усього за розділом III	1695	185911,8	133647,7	155858,5
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700			
Баланс	1900	924698,8	960726,1	970732,4

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Під час формування висновків слід висвітлити таке:

- проаналізувати вартість майна підприємства та основних його елементів у динаміці, інтерпретувати її зростання або зменшення з точки зору впливу на фінансовий стан підприємства;
- проаналізувати структуру майна, виділити структурні складові, що мають найбільшу (найменшу) питому вагу, розглянути структуру та динаміку майна з точки зору його загальної оборотності;
- зробити висновки за розрахунковими коефіцієнтами щодо майнового стану підприємства та сформулювати загальний висновок щодо ефективності використання майна;
- побудуйте та проаналізуйте аналітичний баланс підприємства;
- проведіть горизонтальний та вертикальний аналіз майна підприємства за допомогою показників динаміки;
- розрахуйте показники ефективності використання майна підприємства. Зробіть висновки.

Тема № 4

АНАЛІЗ НАЯВНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА

Практичне заняття

Навчальна мета заняття: формування системи знань щодо аналізу та ефективності використання оборотних коштів підприємства

Час проведення 3 години.

Кількість – 2(денна), 1(заочна)

Місце проведення навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Економічна сутність оборотних активів підприємства.
2. Аналіз розміщення фінансових ресурсів в оборотних активах.
3. Аналіз ефективності використання запасів.

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття.

Проведення попереднього контролю теоретичних знань з аналізу наявності та ефективності використання оборотних коштів підприємства.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

Оборотні активи підприємства повинні забезпечувати безперервний процес господарської діяльності підприємства і його безперебійну поточну діяльність. Це обумовлює підвищену увагу до їх стану та структури з боку керівництва підприємства. Використовуючи дані фінансової звітності, слід провести аналіз стану ефективності використання оборотних коштів підприємства.

Для виконання завдання слід провести розрахунки, наведені в таблиці 4.1, 4.2 та за їх результатами сформулювати відповідні аналітичні висновки. При цьому слід звернути увагу на таке:

- проаналізувати вартість та склад оборотних активів підприємства, виділити складові, що мають найвищу (найнижчу) питому вагу та надати цьому відповідну інтерпретацію з точки зору їх економічного змісту;
- розглянути динаміку вартості та структури оборотних активів та як дані зміни вплинули на фінансовий стан підприємства;
- оцінити ефективність використання оборотних коштів у кожному періоді окремо та в динаміці, звернути увагу на швидкість їх обороту та прибутковість;
- зробити загальний висновок про стан оборотних активів на аналізованому підприємстві.

Таблиця 4.1

Загальна оцінка складу та структури оборотних активів підприємства

<i>Показник</i>	<i>Формула розрахунку</i>	<i>На початок року</i>	<i>На кінець року</i>	<i>Відхилення, +/-</i>
Всього оборотних активів, тис. грн..				
У тому числі:				
- запаси, тис.грн.				
% до оборотних активів				
- дебіторська заборгованість, тис.грн.				
% до оборотних активів				
- грошові кошти та їх еквіваленти, тис.грн.				
% до оборотних активів				
- інші оборотні активи, тис.грн.				
% до оборотних активів				

Таблиця 4.2

Показники стану і ефективності використання оборотних коштів

<i>Показник</i>	<i>Формула розрахунку</i>	<i>На початок року</i>	<i>На кінець року</i>	<i>Відхилення, +/-</i>
Розмір власних оборотних коштів підприємства:				
1. за П(С)БО	(1495-1095) ф.1			
2. за методикою Аудиторської палати України	(1195-1695) ф.1			
Коефіцієнт реальної вартості оборотних коштів у майні підприємства	1195 ф.1/1300 ф.1			

Коефіцієнт обороту оборотних коштів	Р.2000 ф.2/1195 ф.1 с.р.			
Оборотність оборотних коштів	360*1195 с.р./р.2000 ф.2			
Коефіцієнт завантаження	Р.1195 ф.1 с.р./р.2000 ф.2			
Коефіцієнт ефективності (прибутковості) оборотних коштів	Р.209 ф.2/р.1195 ф.1 с.р.			
Рентабельність оборотних коштів	Р. 2090 ф.2*100%/р.1195 ф.1 с.р.			

Примітка: с.р. – середньорічне значення

Стан оборотних коштів підприємства характеризується в першу чергу їхньою наявністю на певну дату.

Відповідно до П(С)БО 1 наявність власних оборотних коштів підприємства визначається як різниця між підсумком розділу 1 пасиву балансу «Власний капітал» підсумком розділу 1 активу балансу «необоротні активи».

Також власні оборотні кошти можна розраховувати як різницю між оборотними активами й поточними зобов'язаннями. Алгоритм цього розрахунку рекомендовано Аудиторською палатою України.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами характеризує наявність власних оборотних коштів, необхідних для фінансової стабільності підприємства, його незалежності від позикових коштів. Якщо значення даного коефіцієнта нижче 0,1, то підприємство вважається неплатоспроможним. Зростання даного коефіцієнта свідчить про підвищення незалежності та зниження ризику фінансових вкладень.

Коефіцієнт реальної вартості оборотних коштів у майні підприємства показує, яку частину в майні підприємства займають оборотні кошти.

Для характеристики ефективності використання оборотних коштів на підприємстві можуть бути використані такі показники:

- коефіцієнт оборотності характеризує кількість оборотів оборотних коштів за аналізований період;
- швидкість обороту оборотних засобів характеризується періодом, за який оборотні кошти підприємства здійснюють один оборот, тобто проходять всі стадії кругообігу на підприємстві;
- коефіцієнт завантаження оборотних коштів є зворотним до коефіцієнта оборотності і характеризує наявність оборотних коштів у кожній гривні вартості реалізованої продукції. чим менше оборотних коштів припадає на 1 грн. обсягу реалізації, тим ефективніше вони використовуються;
- коефіцієнт ефективності (прибутковості оборотних коштів) характеризує, скільки прибутку припадає на 1 грн. вартості оборотних коштів підприємства;

➤ рентабельність оборотних коштів – це відносний показник, що визначає ступінь ефективності використання оборотних коштів.

Практичні завдання для розв'язання

Завдання 1. Проведіть горизонтальний та вертикальний аналіз оборотних активів підприємства за допомогою показників, які характеризують динаміку, що вивчають активи (табл. 4.3).

Таблиця 4.3

Структура оборотних активів підприємства, тис.грн.

<i>Статті оборотних коштів</i>	<i>На початок року</i>	<i>На кінець року</i>
1. Запаси	3143,3	4274
2. Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1026,6	1190,4
3. Дебіторська заборгованість за розрахунками	-	95,8
4. Інша дебіторська заборгованість	1105,7	1565,1
5. Поточні фінансові інвестиції	-	300
6. Грошові кошти та їх еквіваленти	571,4	440,6
7. Інші оборотні активи	-	-
8. Витрати майбутніх періодів	-	5,7
Разом	5847	7771,6

Завдання 2. Результати діяльності підприємства характеризуються такими показниками, які наведені в табл. 4.4

Таблиця 4.4

Результати діяльності підприємства

<i>Показник</i>	<i>Минулий рік</i>	<i>Звітний рік</i>
1. Одноденна виручка	273,87	297,5
2. Кількість днів періоду, що аналізується	360	360
3. Середня вартість оборотних коштів, тис.грн.	8726,1	8851,9

Необхідно розрахувати:

- виручку від реалізації;
- оборотність оборотних коштів у днях;
- коефіцієнт оборотності оборотних коштів.

Складіть аналітичний висновок.

Визначте суму грошових коштів, що були вивільнені з обороту внаслідок прискорення оборотності оборотних коштів або додатково залучені в оборот унаслідок уповільнення оборотності оборотних коштів.

Завдання 3. Результати діяльності підприємства наведено в табл. 4.5

Таблиця 4.5

Результати діяльності підприємства

<i>Показник</i>	<i>Минулий рік</i>	<i>Звітний рік</i>
1. Прибуток (збиток)	53,55	63,4
2. Виручка від реалізації	463,7	386,0
3. Середня вартість оборотних коштів	35,5	39,2

Визначте коефіцієнти віддачі й рентабельності оборотних активів.

Розрахуйте абсолютні прирости й темпи зростання показників, які наведені в табл. 4.5.

Провести оцінку впливу факторів, пов'язаних з ефективністю використання оборотних активів на показники фінансово-господарської діяльності підприємства. Зробіть висновки.

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Здійснити перевірку і оцінювання виконаних завдань. Підвести підсумок практичних занять звернувши увагу на основні помилки при його виконанні.

Тема № 5 АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ДЖЕРЕЛ КАПІТАЛУ

Практичне заняття

Навчальна мета заняття: формування системи знань щодо аналізу формування джерел капіталу підприємства

Час проведення 2 години.

Кількість – 2(денна), 0(заочна)

Місце проведення навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Поняття і економічна сутність вартості капіталу підприємства.
2. Основні підходи до визначення вартості капіталу.
3. Джерела формування вартості капіталу підприємства.
4. Фактори впливу на вартість капіталу підприємства.
5. Основні підходи до оцінки вартості окремих компонент капіталу.
6. Моделі оцінки вартості залученого капіталу.

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття.

Проведення попереднього контролю теоретичних знань з аналізу формування, наявності та ефективності використання джерел капіталу підприємства.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

Підприємство в процесі своєї діяльності може використовувати усі доступні йому джерела формування фінансових ресурсів, тобто капіталу. Структура капіталу – важливий фактор, що чинить значний вплив на фінансовий стан підприємства. Це пов'язано насамперед із тим, що використання власного капіталу забезпечує фінансову незалежність підприємства, а залучення позикового – надає йому додаткові можливості для розвитку. При цьому джерела, що підприємство використовує для фінансування своєї діяльності, мають забезпечувати його фінансову стабільність та стійкий розвиток. Тому дуже важливим є аналіз динаміки, складу та структури джерел формування капіталу підприємства.

Використовуючи дані фінансової звітності, слід провести оцінку капіталу підприємства з огляду на його основні складові.

Методичні рекомендації

За даними Форми № 1 "Баланс" слід заповнити табл. 5.1 – 5.3 та надати відповідні аналітичні висновки.

Таблиця 5.1

Оцінка динаміки та структури власного капіталу

Показник	Джерело інформації	На початок року		На кінець року		Абсолютне відхилення, тис.грн.	Темп зростання, %
		Тис. грн.	% до підсумку	Тис.грн.	% до підсумку		
Власний капітал, усього	Р.1495 ф.1						
1.Статутний капітал	Р.1400, ф.1						
2.Додатковий вкладений капітал	Р.1410, ф.1						
3.Резервний капітал	Р.1415, ф.1						
4.Нерозподілений прибуток (непокриті збитки)	Р.1420,ф.1						
5.Неоплачений капітал	Р.1425, ф.1						
6.Вилучений капітал	Р.1430,ф.1						

Таблиця 5.2

Динаміка складу та структури залученого капіталу підприємства

Показник	Джерело інформації	На початок року		На кінець року		Абсолютне відхилення, тис.грн.	Темп зростання, %
		Тис. грн.	% до підсумку	Тис. грн.	% до підсумку		
Позиковий капітал, усього у тому числі	(р.1595+р.1695) ф.1						
1.Довгострокові зобов'язання	Р.1595 ф.1						
2.Поточні зобов'язання, з них	Р.1695 ф.1						
2.1.Короткострокові кредити банку	Р.1600 ф.1						
2.2.Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	Р.1610 ф.1						
2.3.Кредиторська заборгованість	Р.1615 ф.1						
2.4.Інші поточні зобов'язання	Р.1690 ф.1						

Таблиця 5.3

Аналіз складу, структури та динаміки кредиторської заборгованості

Показник	Джерело інформації	На початок року		На кінець року		Абсолютне відхилення, тис.грн.	Темп зростання, %
		Тис. грн.	% до підсумку	Тис. грн.	% до підсумку		
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	Р.1615 ф.1						
Поточні зобов'язання за розрахунками:							
З бюджетом	Р.1620 ф.1						
Зі страхування	Р.1625 ф.1						
З оплати праці	Р.1630 ф.1						

Інші поточні зобов'язання	Р.1690 ф.1						
---------------------------	---------------	--	--	--	--	--	--

Під час формування висновків слід виділити таке:

➤ проаналізувати вартість, склад та динаміку власного капіталу підприємства в аналізованому періоді, звернути увагу на наявність нерозподіленого прибутку або непокритих збитків та динаміку цих показників;

➤ дослідити динаміку складу та структури позикового капіталу підприємства, окрему увагу звернути на співвідношення довго- та короткострокових зобов'язань і його вплив на фінансовий стан досліджуваного підприємства;

➤ проаналізувати склад та динаміку кредиторської заборгованості. Особливу увагу слід звернути на динаміку заборгованості перед бюджетом та позабюджетними фондами, оскільки затримка відповідних платежів викликає нарахування пені та свідчить про проблеми з розрахунками на підприємстві.

Крім цього, необхідно визначити зміну величини капіталу підприємства в цілому, відсоткове співвідношення власного та позикового капіталу в динаміці на початок та кінець аналізованого періоду, проаналізувати його та визначити, як структура капіталу, що склалася на підприємстві, впливає на його фінансовий стан та залежність від зовнішніх джерел фінансування.

Зробити загальні висновки.

Практичні завдання для розв'язання

Завдання 1. Ліквідаційна вартість підприємства складає 4,3 млн. грн. Прогнозований середньорічний чистий грошовий потік – 540 тис. грн. Середньозважена вартість капіталу складає 12 %. Необхідно визначити економічну вартість підприємства. На основі розрахунків зробити висновок – що вигідніше ліквідація чи реорганізація підприємства.

Завдання 2. Проаналізуйте динаміку й структуру капіталу підприємства за аналізований період (табл. 5.5). Зробіть фінансово-економічні висновки отриманим розрахункам.

Таблиця 5.5

Капітал підприємства, тис. грн.

<i>Статті балансу</i>	<i>2015р.</i>	<i>2016 р.</i>	<i>2017 р.</i>
Капітал разом	230,7	213,6	194,8
1.Власний капітал	12,6	97,2	59,9
1.1.Статутний капітал	29,2	29,2	29,
1.2.Інший додатковий капітал	161,7	161,7	161,7
1.3.Нерозподілений прибуток	69,3	93,7	131,0
2.Позиковий капітал	159,1	180,1	206,6
2.1.Довгострокові зобов'язання	50,0	63,7	71,9
2.2Короткострокові зобов'язання	109,1	116,4	134,9

Завдання 3. Проаналізуйте динаміку й структуру власного капіталу підприємства, дані наведені в табл. 5.6. Зробіть висновки.

Таблиця 5.6

Власний капітал підприємства, тис.грн.

<i>Статті балансу</i>	<i>2015 рік</i>	<i>2016 рік</i>	<i>2017 рік</i>
1. Статутний капітал	325503,4	325503,4	325503,4
2. Додатковий капітал	151612,2	217450,1	235081,2
17647,1	17647,1	33460,8	81375,8
4. Нерозподілений прибуток (непокриті збитки)	40814	121484,7	75724
5. Вилучений капітал	-2415	-7021,5	-36,5
Власний капітал	533161,7	690877,5	717647,9

Завдання 4. Ліквідаційна вартість підприємства, справа про банкрутство якого розглядається в суді, оцінена в 5,3 млн. грн. У випадку реорганізації прогнозується одержання 0,5 млн. грн. чистих грошових потоків щорічно. Середньозважена вартість капіталу складає 10%. Суд збирається прийняти рішення про ліквідацію підприємства. Чи буде це економічно обґрунтованим рішенням?

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Здійснити перевірку і оцінювання виконаних завдань.

Зробити фінансово-економічні висновки.

Підвести підсумок практичних занять звернувши увагу на основні помилки при його виконанні.

Тема № 6

АНАЛІЗ РУХУ ГРОШОВИХ КОШТІВ

Практичне заняття

Навчальна мета заняття: опанування студентами системи знань по аналізу руху грошових потоків

Час проведення 2 години.

Кількість – 2(денна), 0(заочна)

Місце проведення навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Сутність грошового потоку та необхідність його аналізу.
2. Схема грошових потоків підприємства.
3. Оптимізація руху грошових коштів у процесі господарської діяльності підприємства.
4. Аналіз руху грошових коштів за прямим методом.
5. Аналіз руху грошових коштів за непрямим методом.
6. Оцінка руху та збалансованості грошових потоків підприємства.
7. Методика розрахунку фінансової потреби підприємства.

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття.

Проведення попереднього контролю теоретичних знань з аналізу формування, наявності та ефективності використання джерел капіталу підприємства.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

Завдання. Для підприємств, що функціонують у ринкових умовах, здійснення безперервного руху грошових коштів стає головним завданням, успішне розв'язання якого зможе забезпечити функціонування основної діяльності та своєчасне погашення зобов'язань. Аналіз руху потоків грошових коштів дає змогу вивчити їх динаміку, визначити суму перевищення надходжень над виплатами. І, отже, зробити висновок про можливість внутрішнього фінансування. У даному завданні необхідно, використовуючи дані фінансової звітності, визначити тривалість фінансового циклу для підприємства.

Методичні рекомендації

Тривалість фінансового циклу характеризується середньою тривалістю між відпливом грошових коштів у зв'язку зі здійсненням поточної виробничої діяльності та їх припливом, як результатом виробничо-господарської діяльності.

Формула визначення тривалості фінансового циклу має такий вигляд:

$$\text{ТФЦ} = \text{ТОЦ} - \text{ТОК}, \quad (1)$$

де ТФЦ – тривалість фінансового циклу;

ТОЦ – тривалість операційного циклу;

ТОК – тривалість обігу кредиторської заборгованості.

Оскільки:

$$\text{ТОЦ} = \text{ТОВ} + \text{ТОД}, \quad (2)$$

де ТОВ – тривалість обігу виробничих запасів;

ТОД – тривалість обігу дебіторської заборгованості, то:

$$\text{ТФЦ} = \text{ТОВ} + \text{ТОД} - \text{ТОК}. \quad (3)$$

Визначити складові тривалості фінансового циклу можна таким чином (одиниця вимірювання – дні):

$$\text{ТОВ} = (\text{Середня вартість виробничих запасів} / \text{Витрати на виробництво продукції}) \times 365. \quad (4)$$

$$\text{ТОД} = (\text{Середня вартість дебіторської заборгованості} / \text{Виручка від реалізації продукції}) \times 365. \quad (5)$$

$$\text{ТОК} = (\text{Середня вартість кредиторської заборгованості} / \text{Витрати на виробництво продукції}) \times 365. \quad (6)$$

У табл. 6.1 подано інформаційне забезпечення визначення складових тривалості фінансового циклу.

Таблиця 6.1

**Інформаційне забезпечення розрахунку складових тривалості
фінансового циклу**

<i>Показник</i>	<i>Джерело інформації</i>
Вартість запасів	P.1100 ф. 1
Дебіторська заборгованість	P.(1125+1130+1135+1155) ф.1
Кредиторська заборгованість	P.1615 ф.1
Витрати на виробництво продукції	P.2050 ф.2
Виручка від реалізації	P.2000 ф.2

Таким чином, використовуючи дані фінансової звітності підприємства згідно з табл. 1, слід визначити тривалість фінансового циклу в аналізованому періоді, відстежити її динаміку та зробити відповідні висновки.

Практичні завдання до розв'язання

Завдання 1. Аналіз руху грошових коштів за прямим методом передбачає перегрупування даних звіту про фінансові результати з огляду видів діяльності підприємства, виділивши при цьому джерела надходження та напрями витрачання. Отримані результати подано в табл. 6.2. Розрахуйте та проаналізуйте в динаміці: суму чистого грошового потоку від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності; загальну суму чистого грошового потоку.

Проаналізуйте в динаміці рух грошових коштів з огляду на види діяльності підприємства.

Таблиця 6.2

**Рух грошових коштів з огляду на види діяльності підприємства,
тис. грн**

Показники	2015	2016	2017
<i>Операційна діяльність</i>			
<i>Джерела надходження грошових коштів</i>			
Виручка від реалізації продукції	394,6	327,4	272,5
Погашення дебіторської заборгованості	13,1	-5,1	0,3
Інші надходження	15,6	58,1	16,8
Разом	423,3	380,4	289,6
<i>Напрями витрачання грошових коштів</i>			
Собівартість реалізованої продукції (за мінусом амортизації)	351,0	254,7	225,8
Поточні витрати, пов'язані з реалізацією продукції	27,2	28,1	29,5

Зміна залишків запасів	-13,0	3,3	-2,8
Зміна поточних зобов'язань за рахунками	-22,6	-7,3	-18,5
Інші платежі	65,	54,6	45,4
Інші витрати	-	63,1	11,2
Разом	408,4	396,5	290,6
Чистий рух коштів від операційної діяльності	14,9	-16,1	-1,0
Інвестиційна діяльність			
<i>Джерела надходження грошових коштів</i>			
Виручка від реалізації основних засобів та нематеріальних активів	-	4,0	-
<i>Напрями витрачання грошових коштів</i>			
Зміна залишків незавершеного будівництва	12,1	-12,1	
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	-12,1	16,1	
Фінансова діяльність			
<i>Джерела надходження грошових коштів</i>			
<i>Напрями витрачання грошових коштів</i>			
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	-	-	-
Чистий рух грошових коштів за звітний період	2,8	0	-1,0

Завдання 2. Аналіз руху грошових коштів за непрямим методом передбачає перегрупування даних звіту про фінансові результати з огляду на види діяльності підприємства. Отримані результати наведено в табл. 6.3.

Таблиця 6.3

**Рух грошових коштів з огляду на види діяльності підприємства,
тис. грн.**

Показники	2015	2016	2017
Грошові кошти від операційної діяльності			
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності оподаткування	51,5	31,5	37,3
Корегування прибутку (збитку):			
амортизація необоротних активів	17,7	16,5	14,7
зміна поточної заборгованості	6,0	-5,1	0,3
зміна запасів	13,0	-3,3	2,8
зміна поточних зобов'язань	22,6	7,3	18,5
Зміна витрат майбутніх періодів	7,1	-	-
Чистий рух від операційної діяльності	14,9	-16,1	-1,0
Грошові кошти від інвестиційної діяльності			
Виручка від реалізації основних засобів та нематеріальних активів	-	4,0	-
Зміна обсягу незавершеного будівництва	-12,1	-12,1	-
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	-12,1	16,1	-
Грошові кошти від фінансової діяльності			
Чистий рух грошових коштів за звітний період	2,8	-	-1,0

Розрахуйте та проаналізуйте в динаміці суму чистого грошового потоку від операційної діяльності.

Проаналізуйте в динаміці рух грошових коштів з огляду на види діяльності підприємства.

Завдання 3. Обсяг грошових потоків підприємства можна визначити на підставі використання звіту про рух грошових коштів. Вхідний грошовий потік визначається як сума надходжень грошових коштів від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності (табл. 6.4), а вихідний потік – як сума витрачених грошових коштів у ході проведення кожного виду діяльності (табл. 6.5).

Таблиця 6.4

Вхідний грошовий потік, тис. грн.

<i>Показники</i>	2015	2016	2017
1. Операційна діяльність	458,9	392,8	310,2
Виручка від реалізації продукції	394,6	327,4	272,5
Погашення дебіторської заборгованості	13,1	-	0,3
Інші надходження	15,6	58,1	16,8
Зміна залишків запасів	13,0	-	2,8
Зміна поточних зобов'язань за розрахунками	22,6	7,3	18,5
2. Інвестиційна діяльність	-	16,1	-
Виручка від реалізації основних засобів та нематеріальних активів	-	4,0	-
Зміна залишків незавершеного будівництва	-	12,1	-
3. Фінансова діяльність			
Загальний обсяг вхідного потоку	458,9	408,9	310,9

Таблиця 6.5

Вихідний грошовий потік, тис. грн.

<i>Показники</i>	2015	2016	2017
1. Операційна діяльність	444,0	408,9	311,9
Собівартість реалізованої продукції	351,0	254,7	225,8
Поточні витрати, пов'язані з реалізацією продукції	27,2	28,1	29,5
Зміна залишків запасів	-	3,3	-
Інші платежі	65,8	54,6	45,4
Інші витрати	-	63,1	11,2
Покриття дебіторської заборгованості	-	5,1	-
2. Інвестиційна діяльність	12,1	-	-

Зміна залишків незавершеного будівництва	12,1	-	-
3. Фінансова діяльність	-	-	-
Загальний обсяг вхідного потоку	456,1	408,9	311,9

Проведіть горизонтальний і вертикальний аналіз обсягів вхідного та вихідного грошового потоку шляхом розрахунку показників динаміки.

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Здійснити перевірку і оцінювання виконаних завдань.

Зробити фінансово-економічні висновки.

Підвести підсумок практичних занять звернув увагу на основні помилки при його виконанні.

Тема № 7 АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Практичне заняття

Навчальна мета заняття: формування системи знань щодо аналізу ліквідності та платоспроможності підприємства

Час проведення 2 години.

Кількість – 2(денна), 0(заочна)

Місце проведення навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Класифікація активів підприємства за ступенем убування їх ліквідності.
2. Класифікація пасивів балансу за ступенем убування строку покриття зобов'язань підприємства.
3. Коефіцієнтний метод аналізу ліквідності підприємства.
4. Економічна сутність показників, що характеризують платоспроможність підприємства.
5. Сутність платоспроможності підприємства та визначення можливості її поновлення.
6. Умови за яких підприємство визнається неплатоспроможним.

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття.

Проведення попереднього контролю теоретичних знань з аналізу ліквідності та платоспроможності підприємства.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

Аналіз ліквідності балансу

Завдання. На основі даних форми № 1 "Баланс" (табл. 3.4) необхідно визначити ліквідність балансу аналізованого підприємства.

Методичні рекомендації

Ліквідність балансу визначається ступенем покриття зобов'язань підприємства такими його активами, строк перетворення яких у готівкові кошти відповідає строку погашення платіжних зобов'язань.

За результатами аналізу даних таблиці слід визначити ліквідність балансу підприємства в аналізованому періоді, виходячи з даних: баланс вважають абсолютно ліквідним, якщо $A1 \geq П1$, $A2 \geq П2$, $A3 \geq П3$, $A4 < П4$. Невиконання однієї з перших трьох нерівностей свідчить про порушення ліквідності балансу. Тому якщо будь-яка з нерівностей має знак, протилежний зафіксованому в оптимальному варіанті, ліквідність балансу більшою або меншою мірою буде відрізнятися від абсолютної.

Зіставлення найбільш ліквідних активів та їх швидкоореалізованих елементів із найбільш терміновими зобов'язаннями і короткостроковими пасивами дає можливість оцінити поточну ліквідність. Поточна ліквідність свідчить про платоспроможність підприємства в найближчий, до моменту проведення аналізу, час.

Порівняння повільноореалізованих активів із довгостроковими зобов'язаннями відображає перспективну ліквідність, яка надає прогноз платоспроможності на основі зіставлення потенційних надходжень і платежів. Таким чином, необхідно дослідити співвідношення зазначених груп активів і пасивів у досліджуваному періоді та встановити тенденції у структурі балансу та його ліквідності (табл. 7.1).

Таблиця 7.1

Показники ліквідності балансу підприємства

<i>Стаття активу Балансу</i>	<i>Джерело інформації, форма №1</i>	<i>На початок року</i>	<i>На кінець року</i>	<i>Стаття пасиву Балансу</i>	<i>Джерело інформації , форма №1</i>	<i>На початок року</i>	<i>На кінець року</i>
1.Найбільш ліквідні активи, А1	p.(1160+...+1170)			1.Найбільш термінові зобов'язання, П1	p.(1610+...+1660)		
2.Активи, що швидко реалізуються, А2	p.(1100/1155)*			2.Короткострокові пасиви, П2	p.1600		
3.Активи, що повільно	p.(1100запаси/1100нзп)+p.11			3.Довгострокові пасиви, П3	p.1695		

реалізуються, А3	90+р.11700						
4.Активи, що важко реалізуються, А4	р.1095			4.Постійні пасиви, П4	р. (1495+1595 +1695)		

Примітка: * - крім рядків, які не входять до підсумку балансу.

Аналіз коефіцієнтів ліквідності

Завдання. Використовуючи дані фінансової звітності підприємства, необхідно розрахувати та проаналізувати коефіцієнти ліквідності.

Методичні рекомендації

Аналіз ліквідності передбачає, крім визначення ліквідності балансу, розрахунок відповідних коефіцієнтів, що дає можливість оцінити здатність підприємства своєчасно та у повному обсязі виконувати поточні зобов'язання. Дослідження коефіцієнтів ліквідності здійснюється поетапним зіставленням окремих груп активів із короткостроковими пасивами на основі даних балансу. Таким чином, необхідно за даними фінансової звітності аналізованого підприємства розрахувати показники відповідно до табл. 7.2.

Коефіцієнт поточної ліквідності (коефіцієнт покриття) характеризує достатність оборотних активів підприємства для погашення своїх боргів та показує, скільки грошових одиниць оборотних активів припадає на кожен грошову одиницю короткострокових зобов'язань. Коефіцієнт швидкої (проміжної) ліквідності розраховують за більш вузьким колом оборотних активів, коли з їх загальної величини віднімають найменш ліквідну їх частину – запаси. Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина короткострокової заборгованості може бути у випадку необхідності погашена негайно за рахунок найбільш ліквідних активів.

Показник власних оборотних коштів характеризує ту частину власного капіталу підприємства, яка є джерелом покриття його поточних активів. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами показує, яка частина оборотних активів фінансується за рахунок власних коштів підприємства.

Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними оборотними коштами визначає, яка частина матеріальних запасів фінансується за рахунок власних коштів підприємства. Коефіцієнт маневреності ВОК характеризує частку власних оборотних коштів, яка знаходиться у формі абсолютно ліквідних активів – грошових коштів.

Коефіцієнт покриття запасів показує співвідношення величини "нормальних" джерел покриття запасів до величини запасів.

Під час дослідження показників необхідно проаналізувати їх економічний зміст, надати відповідну інтерпретацію, порівняти отримані

значення з нормативними (рекомендованими). Також слід проаналізувати їх динаміку та надати відповідні аналітичні висновки.

Таблиця 7.2

Розрахунок показників ліквідності підприємства

<i>Показник</i>	<i>Джерело інформації</i>	<i>Нормативне значення</i>	<i>На початок року</i>	<i>На кінець року</i>	<i>Відхилення</i>
1.Коефіцієнт поточної ліквідності	p.1195/1700	1,5 – 2,0			
2.Коефіцієнт швидкої ліквідності	p. (1195-1100запаси/1100товари)/p.1700	0,5 – 1			
3.Коефіцієнт абсолютної ліквідності	(p.1165 нац.в./1165 ин.в.+11600)/p.1700	0,2 – 0,35			
4.Власні оборотні кошти	p.1495 – p. 1095	≥ 0			
5.Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	(p.1495-p.1095)/1195	≥ 0 збільшення			
6.Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними оборотними коштами	p(195 – 1095)/ (p.1100 запаси/ p.1100 товари)	$\geq 0,5$			
7.Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	(p.1165нац.в./1165 ин.в.)/(p.1495-1095)	збільшення			
8.Коефіцієнт покриття запасів	(p.1495 – 1095 +1600+1615)/ p.1100 запаси/ p.1100 товари	≥ 1			

Практичні завдання до розв'язання

Завдання 1. Баланс підприємства наведено в табл. 3.4.

Згрупуйте активи за ступенем їх ліквідності й розмістіть у порядку спадання (зменшення) їх ліквідності; зобов'язання (пасив балансу) за строками їх погашення та розмістіть у порядку зростання термінів.

Перевірте рівень ліквідності підприємства через виконання умов співвідношення визначених груп активу та пасиву ($A1 \geq П1$; $A2 \geq П2$; $A3 \geq П3$; $A4 \leq П4$) перегрупованого балансу.

Зробіть висновки.

Завдання 2. Перегрупуваний баланс, залежно від рівня ліквідності активів підприємства й терміновості сплати зобов'язань наведено в табл. 7.3.

Таблиця 7.3

Згрупований баланс підприємства, тис.грн.

<i>Стаття активу Балансу</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>Стаття пасиву Балансу</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>
1.Найбільш ліквідні активи, А1	4,7	4,7	3,0	1.Найбільш термінові зобов'язання, П1	185,4	197,8	229,3
2.Активи, що швидко реалізуються, А2	11,2	1,8	19,3	2.Короткострокові пасиви, П2	0,0	0,0	0,0
3.Активи, що повільно реалізуються, А3	12,4	18,0	13,2	3.Довгострокові пасиви, П3	0,0	0,0	0,0
4.Активи, що важко реалізуються, А4	363,8	320,4	295,4	4.Постійні пасиви, П4	206,7	165,2	101,8
Баланс	392,1	363,1	331,1	Баланс	392,1	363,1	331,1

Проаналізуйте в динаміці ліквідність балансу, шляхом: порівняння активів і пасивів; розрахунку коефіцієнта загальної ліквідності станом на початок та кінець 2015 року. Зробіть висновки.

Завдання 3. Використовуючи баланс підприємства (табл. 3.4) розрахуйте коефіцієнти: абсолютної ліквідності; термінової ліквідності; загальної ліквідності; ліквідності запасів; ліквідності коштів у розрахунках; співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості; мобільності активів; співвідношення активів. Порівняйте розраховані коефіцієнти з нормативними значеннями. Проаналізуйте отримані результати в динаміці.

Враховуючи ступінь ліквідності активів спрогнозуйте фінансовий стан підприємства на короткострокову та довгострокову перспективу.

Зробіть висновки.

Завдання 4. Визначите значення і зміну коефіцієнта рентабельності виробничої діяльності за рік, за такими значеннями фінансових показників: чистий прибуток за минулий рік склав 23,87 млн грн, у поточному році – 20,31 млн грн; амортизаційні відрахування – 13,22 і 16,09 млн грн; операційні витрати – 132,1 і 139,92 млн грн. Надати економічну інтерпретацію отриманим розрахункам.

Завдання 5. Для аналізу фінансового стану фірми «New Jersey motors» необхідно розрахувати значення коефіцієнта поточної ліквідності для двох періодів і порівняти з середньогалузевим значенням.

Оборотні активи фірми в першому періоді були рівні 381 тис. дол., у другому періоді збільшилися до 421 тис. дол. Короткострокові зобов'язання зменшилися з 220 до 199 тис. дол. у другому періоді. Середньогалузеве значення коефіцієнта зменшилося з 2,12 до 1,99 для другого періоду.

Завдання 6. Виручка від продажів підприємства за 2015 рік була 1,12 млн. дол., у 2016 році виручка від продажів збільшилася до 1,31 млн. дол. Чистий прибуток у 2015 році був 297 і 308 тис. дол. у 2016 році. Як змінилася рентабельність продажів підприємства за 2016 рік?

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Здійснити перевірку і оцінювання виконаних завдань.

Зробити фінансово-економічні висновки.

Підвести підсумок практичних занять звернувши увагу на основні помилки при його виконанні.

Тема № 8

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Практичне заняття

Навчальна мета заняття: опанування студентами теорії аналізу фінансової стійкості підприємства, придбання навичок практичного застосування різних методик оцінки показників за допомогою яких аналізується фінансова стійкість.

Час проведення 3 години.

Кількість – 2(денна), 1(заочна)

Місце проведення навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Поняття внутрішньої та загальної фінансової стійкості.
2. Визначення меж фінансової стійкості.
3. Оцінка запасу фінансової стійкості (зони безпечності) підприємства.
4. Визначення показників, за допомогою яких аналізується запас фінансової стійкості.

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття.

Проведення попереднього контролю теоретичних знань з аналізу фінансової стійкості підприємства.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

Завдання 1.

За наведеними нижче даними визначити рівень фінансової стабільності підприємства: необоротні активи – 650 тис. грн., загальна вартість всіх активів – 1200 тис. грн., власний капітал – 420 тис. грн., довгострокові зобов'язання 90 тис. грн., короткострокові кредити та кредиторська заборгованість по товарним операціям 310 тис. грн.

У висновках навести пропозиції щодо підвищення рівня фінансової стійкості.

Завдання 2.

На підставі балансу та звіту про фінансові результати ПАТ «Укртелеком» (Додаток А) розрахувати показники фінансової стійкості, проаналізувати їх динаміку, порівняти із середньогалузовими і розробити заходи щодо поліпшення фінансового стану компанії.

У висновках навести пропозиції щодо підвищення рівня фінансової стійкості.

Завдання 3.

За даними фінансової звітності ПАТ «Укртелеком» (Додаток А) визначити тип фінансового стану підприємства. Зробити відповідні висновки.

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Здійснити перевірку і оцінювання виконаних завдань.

Зробити фінансово-економічні висновки.

Підвести підсумок практичних занять звернувши увагу на основні помилки при його виконанні.

Запитання до перевірки знань:

1. Для визначення рівня фінансової стійкості підприємства необхідно провести аналіз:

- а) наявності власних оборотних коштів;
- б) власного і позикового капіталу;
- в) поточних і довгострокових зобов'язань та всього капіталу;
- г) довгострокової стійкості компанії без позикових засобів.

2. На фінансову стійкість підприємства впливають такі фактори:

- а) стан підприємства на ринку;
- б) залежність підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів;
- в) рівень платоспроможності компанії;
- г) ефективність господарських і фінансових операцій.

3. Фінансова стійкість-це:

- а) частина власного капіталу, яка використовується для фінансування поточної діяльності і забезпечує стабільність підприємства;
- б) характеристика стабільності фінансового стану підприємства, яка забезпечується високою часткою власного капіталу в загальній сумі використовуваних фінансових засобів;
- в) позитивна різниця між оборотними активами підприємства та його короткостроковими зобов'язаннями, що забезпечує стабільність підприємства.

Тема № 9

АНАЛІЗ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Практичне заняття

Навчальна мета заняття: опанування студентами теорії аналізу кредитоспроможності підприємства, застосування різних методик оцінки показників за допомогою яких аналізується кредитоспроможність позичальника.

Час проведення 3 годин.

Кількість – 2(денна), 1(заочна)

Місце проведення навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Кредитоспроможність позичальника як наявність передумов для отримання кредиту і здатність повністю та в строк розрахуватися зі своїми борговими зобов'язаннями.
2. Основні завдання оцінки кредитоспроможності. Аналіз кредитоспроможності підприємства.
3. Чинна практика банків України при оцінці кредитоспроможності клієнта.
4. Класифікація позичальників за результати оцінки їх фінансового стану.

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття.

Проведення попереднього контролю теоретичних знань з аналізу кредитоспроможності підприємства, використовуючи навчальні питання.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

Завдання 1. За наведеними нижче даними зробити оцінку фінансового стану підприємства.

Періоди	2019 рік	2020 рік
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,18	0,16
Коефіцієнт платоспроможності	0,8	0,62
Рентабельність активів	0,23	0,32

Завдання 2. За даними фінансової звітності ПАТ «Укртелеком» (додаток 1) оцінити кредитоспроможність позичальника на кінець звітного року, використовуючи відомі Вам фінансові коефіцієнти.

Зробити відповідні висновки.

Завдання 3. За даними фінансової звітності ПАТ «Укртелеком» (додаток 1) проаналізувати кредитоспроможність компанії порівнюючи її з початком року.

У висновках надати пропозиції щодо її підвищення.

Завдання 4. На підставі даних фінансової звітності ПАТ «Укртелеком» (додаток 1) обґрунтувати доцільність надання чи відмовлення у довгостроковому кредиті на суму 1,5 млн. грн.

Зробіть відповідні висновки.

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Здійснити перевірку і оцінювання виконаних завдань. Зробити фінансово-економічні висновки. Підвести підсумок практичних занять звернувши увагу на основні помилки при його виконанні.

Запитання до перевірки знань:

1. Кредитоспроможність – це

а) наявність у позичальника передумов для отримання кредиту та його здатність повернути кредит і відсотки за ним у повному обсязі та в обумовлені договором строки.

б) здатність позичальника своєчасно здійснювати розрахунки за всіма видами своїх зобов'язань;

г) операція, ймовірність виконання зобов'язань за якою з боку позичальника (з урахуванням фінансового стану позичальника) практично відсутня.

2. Для оцінки фінансового стану позичальника банк має враховувати такі основні економічні показники його діяльності:

а) платоспроможності;

б) фінансової стійкості;

в) сума сплачених дивідендів;

г) обороти за рахунками (співвідношення надходжень на рахунки позичальника і суми кредиту, наявність рахунків в інших банках; наявність картотеки неплатежів - у динаміці);

д) кількість укладених договорів за останні 3 роки.

3. "Субстандартні" кредитні операції – це:

а) операції, за якими кредитний ризик є незначним і становить один відсоток чистого кредитного ризику;

б) кредитні операції, за якими кредитний ризик є незначним, але може збільшитися внаслідок виникнення несприятливої для позичальника ситуації та становить п'ять відсотків чистого кредитного ризику.

в) операції, за якими кредитний ризик є значним, надалі може збільшуватись і становить 20 відсотків чистого кредитного ризику, а також є ймовірність несвоєчасного погашення заборгованості в повній сумі та в строки, що передбачені кредитним договором.

г) усі відповіді вірні.

4. Кредитні операції не бувають:

а) нестандартні;

б) сумнівні;

в) безнадійні.

Тема № 10

АНАЛІЗ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Практичне заняття

Навчальна мета заняття: опанування студентами теорії аналізу ділової активності підприємства, застосування різних методик оцінки показників за допомогою яких аналізується ділова активність.

Час проведення 2 годин.

Кількість – 2(денна), 0(заочна)

Місце проведення навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Поняття ділової активності підприємства.
2. Аналіз і оцінка ділової активності підприємства за показниками економічного зростання.
3. Аналіз і оцінка ділової активності персоналу підприємства.

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття.

Проведення попереднього контролю теоретичних знань з аналізу ділової активності підприємства, використовуючи навчальні питання.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

Завдання 1. На підставі балансу та звіту про фінансові результати ПАТ «Укртелеком» (Додаток 1) розрахувати показники ділової активності і зробити заходи щодо підвищення ефективності використання ресурсів підприємства.

Завдання 2. За даними фінансової звітності ПАТ «Укртелеком» (Додаток 1) росту основних показників. У висновку надати власні пропозиції щодо підвищення ефективності використання ресурсів підприємства.

Завдання 3. Використовуючи дані балансу звітності ПАТ «Укртелеком» (Додаток 1) визначте, як змінювався період обороту дебіторської заборгованості, запасів, грошових коштів у 2015 р. і як це вплинуло на поточну діяльність ПАТ «Укртелеком». Також розрахувати коефіцієнти оборотності оборотних активів в поточну дебіторську заборгованість та визначити який, на Ваш погляд, тип кредитної політики застосовує компанія?

Завдання 4. Торгівельне підприємство «Тріумф» продає в кредит 60 тис. пачок офісного паперу по ціні 32 грн. за одиницю при її собівартості 20 грн. Середня норма прибутку на капітал 25 %. Якщо пом'якшити умови розрахунків з дебіторами, то прогнозується збільшення обсягу реалізації

продукції на 15 %. При цьому середній період погашення дебіторської заборгованості збільшиться до 60 днів, а сума безнадійних боргів – на 120 тис. грн. Чи доцільно продавцям йти на лібералізацію умов кредиту, який пропонується?

Запитання до перевірки знань:

- 1 Головною метою управління оборотними активами підприємства є:
- а) Формування їх складу та структури з урахуванням оптимізації джерел фінансування
  - б) Забезпечення прискорення оборотності активів
  - в) Збільшення операційного циклу
  - г) Підвищення рівня ліквідності оборотних активів.

2 Оберіть вірні твердження:

- а) Операційний цикл – це період перебування оборотного капіталу у формі запасів незавершеного виробництва та готової продукції
- б) Тривалість повного обороту оборотних активів характеризується операційним циклом підприємства
- в) Зростання операційного циклу підприємства є позитивним явищем для підприємства
- г) Скорочення фінансового циклу є позитивним явищем для підприємства.

3 Оберіть заходи що приводять до зменшення дебіторської заборгованості:

- а) Надання покупцям продукції знижок у разі вчасного повернення заборгованості
- б) Збільшення обсягів товарного кредитування
- в) Проведення операції факторингу
- г) Звернення до суду у разі порушення термінів оплати за продукцію.

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Здійснити перевірку і оцінювання виконаних завдань.

Зробити фінансово-економічні висновки.

Тема № 11

АНАЛІЗ ПРИБУТКОВОСТІ ТА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Практичне заняття

Навчальна мета заняття: опанування студентами теорії аналізу прибутковості та рентабельності підприємства, застосування різних методик оцінки показників за допомогою яких аналізується прибутковість та рентабельність підприємства.

Час проведення 3 годин.

Кількість – 2(денна), 1(заочна)

Місце проведення навчальна аудиторія

Навчальна мета заняття: опанування студентами теорії аналізу прибутковості та рентабельності підприємства, застосування різних методик оцінки показників за допомогою яких аналізується прибутковість та рентабельність підприємства.

Навчальні питання:

1. Вплив структури пасивів і активів на фінансовий результат діяльності підприємства.
2. Типи фінансової стійкості підприємства оцінка її запасу.
3. Оцінка ринкової позиції підприємства: аналіз внутрішнього і зовнішнього середовища.
4. Аналіз рівня, динаміки та структури фінансових результатів діяльності підприємства.
5. Система показників рентабельності, формули їх розрахунку та характеристика.
6. Факторний аналіз рентабельності оборотного капіталу.

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття.

Проведення попереднього контролю теоретичних знань з аналізу прибутковості та рентабельності підприємства, використовуючи навчальні питання.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

Завдання. Використовуючи дані фінансової звітності підприємства провести аналіз формування показників фінансових результатів діяльності підприємства, виділити та охарактеризувати фактори, що впливають на розмір та динаміку чистого прибутку підприємства. Базуючись на даних фінансової звітності підприємства, розрахувати та проаналізувати показники, що характеризують прибутковість діяльності господарюючого суб'єкта.

Методичні рекомендації

У структурі аналізу даних звіту про фінансові результати виділяють такі показники:

чистий дохід (виручка) від реалізації продукції; валовий прибуток (збиток); операційний прибуток (збиток);

прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування; прибуток (збиток) від звичайної діяльності після оподаткування; чистий прибуток (збиток).

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства включає такі обов'язкові елементи:

горизонтальний аналіз фінансових результатів за звітний період – дослідження змін кожного показника за аналізований період;

вертикальний аналіз – дослідження структури відповідних показників і їх змін.

Аналіз фінансових результатів необхідно здійснювати на підставі даних ф. № 2 «Звіт про фінансові результати».

Вивчення та аналіз загальної суми прибутку на підприємстві слід проводити за допомогою поєднання методів горизонтального та вертикального аналізу і подати у вигляді таблиці (табл. 12.1).

Таблиця 12.1

**Аналіз структури формування фінансових результатів підприємства
(джерело інформації форма № 2 «Звіт про фінансові результати»)**

№ № зп	Показник	Звітний рік			Попередній рік			Відхи- лення
		чистий дохід	собівар- тість	прибу- ток (збиток)	чистий дохід	собівар- тість	прибу- ток (збиток)	
1	2	3	4	5 = 3 – 4	6	7	8 = 6 – 7	9 = 8 - 5
1	Виручка від реалізації продукції	p.2000	p.2050		p.2000	p.2050		
	Валовий прибуток (збиток)			p.2000 (2095)			p.2000 (2095)	
2	Інша операційна діяльність	p.2120	p.2180		p.2120	p.2180		
3	Адміністративні витрати		p.2130			p.2130		
4	Витрати на збут		p.2150			p.2150		
	Фінансовий результат від операційної діяльності			p.2150 (2195)			p.2150 (2195)	
5	Участь в капіталі	p.2220	p.2255		p.2220	p.2255		
6	Інші фінансові операції	p.2240	p.2270		p.2240	p.2270		
7	Інша звичайна діяльність	p.130	p.160		p.130	p.160		
	Фінансовий результат до оподаткування			p.2290 (2295)			p.2290 (2295)	
8	Податок на прибуток		p.2300			p.2300		
9	Прибуток			p.2305			p.2305	

	(збиток від припиненої діяльності після оподаткування)							
Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток)				p.2350 (2355)			p.2350 (2355)	

За даними таблиці необхідно визначити й проаналізувати, які фактори та яким чином вплинули на формування і зміну чистого прибутку підприємства. У висновках слід відзначити також динаміку основних показників фінансових результатів діяльності та зробити висновки щодо зростання або зменшення абсолютних показників фінансових результатів. Виходячи з отриманих висновків, слід сформулювати рекомендації щодо напрямів зростання прибутку.

Рентабельність демонструє ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства та показує, скільки гривень прибутку (валового, операційного, до оподаткування, чистого) приходить на 1 грн. реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), активів, власного капіталу тощо. Інформаційним забезпеченням аналізу рентабельності підприємства є форма № 1 "Баланс" та форма № 2 "Звіт про фінансові результати".

Аналіз рентабельності підприємства здійснюється за допомогою системи показників. До основних показників рентабельності відносять:

рентабельність активів (майна) – показує, який прибуток отримує підприємство з кожної гривні, вкладеної в його активи.

Аналіз рентабельності активів здійснюють для оцінки ефективності діяльності підприємства, також використовують під час вивчення попиту на продукцію:

рентабельність сукупного капіталу, має економічну інтерпретацію, аналогічну попередньому показнику. Значення цього коефіцієнта цікавить у першу чергу інвесторів;

рентабельність власного капіталу, цей показник має значення насамперед для наявних і потенційних власників та акціонерів. Рентабельність власного капіталу показує, який прибуток приносить кожна інвестована власниками грошова одиниця. Це основний показник, що використовують для характеристики ефективності вкладень у діяльність того чи іншого виду;

валова рентабельність реалізованої продукції. Даний показник відображає ефективність виробничої діяльності підприємства, а також ефективність політики ціноутворення;

операційна рентабельність реалізованої продукції. Цей коефіцієнт показує рентабельність підприємства після вирахування затрат на

виробництво і збут товару. Він є одним із найкращих інструментів визначення операційної ефективності та свідчить про спроможність керівництва підприємства отримувати прибуток від діяльності до вирахування витрат, які не відносяться до операційної діяльності. Аналіз цього показника в сукупності з показником валової рентабельності дозволяє сформулювати уявлення про те, чим викликані зміни рентабельності;

чиста рентабельність реалізованої продукції відображає відношення чистого прибутку до розміру виручки від реалізації продукції підприємства. Якщо показник операційної рентабельності залишається незмінним, а показник чистої рентабельності знижується, то це може свідчити або про збільшення фінансових витрат і отримання збитків від участі в капіталі інших підприємств, або про підвищення суми сплачених податкових платежів;

валова рентабельність основної діяльності характеризує ефективність роботи структурних підрозділів підприємств за центрами витрат і центрами відповідальності, де відбувається формування змінних витрат, безпосередньо пов'язаних із виготовленням продукції та загальновиробничим управлінням, а також визначення виробничої собівартості. Дає змогу визначити, скільки копійок валового прибутку, який створюється в процесі реалізації продукції, формує 1 грн. витрат виробничої собівартості;

рентабельність операційної діяльності свідчить про ефективність операційних витрат підприємства і відображає суму прибутку, отриману в розрахунку на 1 грн. цих витрат.

Виконання аналізу рентабельності підприємства передбачає заповнення табл. 12.2.

Таблиця 12.2

Показники рентабельності підприємства у 200_ – 200_ роках

Показник	Джерело інформації	2015рік	2016рік	2017 рік
1.Рентабельність активів (капіталу)	$(\text{ф.2 р.2350(2355)*2})/\text{ф.1 р. (1900п*+1900к*)}$			
2.Рентабельність власного капіталу	$(\text{ф.2 р.2350(2355)*2})/\text{ф.1 р. (1495п+1495к)}$			
3.Валова рентабельність реалізованої продукції	$\text{ф.2 р.2000(2095)}/\text{ф.2 р.2000}$			
4.Операційна рентабельність реалізованої продукції	$\text{ф.2 р.2190(2195)}/\text{ф.2 р.2000}$			
5.Чиста рентабельність реалізованої продукції	$\text{ф.2 р.2350(2355)}/\text{ф.2 р.2000}$			
6.Валова рентабельність основної діяльності	$(\text{ф.2 р.2090(2095)*2})/\text{ф.1 р.1030}$			
7.Рентабельність операційної діяльності	$\text{ф.2 р.2190(2195)}/\text{ф.1 р. (1030+1095)}$			

*Примітка: індекси "п" та "к" біля рядків балансу означають відповідно початок та кінець звітного періоду.

У процесі аналізу необхідно дослідити отримані під час розрахунків значення та динаміку перелічених показників рентабельності.

За результатами аналізу рентабельності надаються висновки про ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства (в аспекті аналізованих показників).

Практичні завдання до розв'язання

Завдання 1. Фінансові результати діяльності підприємства подано в табл. 12.3.

Проведіть горизонтальний і вертикальний аналіз фінансових результатів підприємства за допомогою показників динаміки. Зробіть висновки.

Таблиця 12.3

Звіт про фінансові результати підприємства

<i>Стаття</i>	<i>2015р.</i>	<i>2016 р.</i>	<i>2017 р.</i>
1. Фінансові результати			
Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	832153,3	72420,2	654179,0
Податок на додану вартість	33767,9	33496,1	23459,6
Чистий доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	798385,4	690711,1	630719,4
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	451559,1	447318,7	450398,2
Валовий: прибуток	346826,3	24339,4	80321,2
Інші операційні доходи	382378,7	438433,5	390094,2
Адміністративні витрати	38569,4	34483,3	28664,8
Витрати на збут	96790,8	11771,8	115957,5
Інші операційні витрати	399284,3	436570,5	393864,1
Фінансові результати від операційної діяльності: прибуток	194560,5	92000,3	31929,0
Дохід від участі в капіталі	447,1	461	
Інші фінансові доходи	5873,6	9290	7668,4
Інші доходи	5643,5	49602,8	52134,7
Фінансові витрати	1901,5	15725,6	42315,7
Витрати від участі в капіталі			282,8
Інші витрати	50537,5	33084,5	20871,
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування: прибуток	174085,7	102543,0	28262,4
Податок на прибуток від звичайної діяльності	43687,4	26819	7272,6
Фінансові результати від звичайної діяльності: прибуток	13038,3	75724,0	20989,
Чистий прибуток	130398,3	7574,0	20989,0

2. Елементи операційних витрат			
Матеріальні затрати	549040,2	497541,6	461720,6
Витрати на оплату праці	35226,0	45628,7	43780,1
Відрахування на соціальні заходи	11349,4	17135,8	17389,8
Амортизація	39678,0	755492,0	59431,4
Інші операційні витрати	384057,8	401280,7	384651,1
Разом	1019351,4	1037078,8	966973,0

Завдання 2. Використовуючи звіт про фінансові результати підприємства (див. табл. 12.1) проведіть горизонтальний і вертикальний аналіз доходів і витрат підприємства за допомогою показників динаміки. Зробіть висновки.

Завдання 3. Комерційний банк "Резидент" було створено 1994 року на базі інноваційного будівельного банку з метою надання йому більшої свободи дій.

За 4 роки роботи активи банку збільшились більше ніж у 340 разів. Банк орієнтується на постійне розширення асортименту послуг та території, яку він обслуговує, використовуючи на такі цілі левову частину прибутку.

За роки своєї роботи банк відкрив 46 філій у більшості областей України. Крім основної сфери послуг, зазначених у генеральній ліцензії, статуті, а також у законі України про банки, комерційний банк "Резидент" постійно пропонував нові види послуг. Так, у 1997 р. було відкрито сховища, обладнані індивідуальними сейфами й депозитними вкладками. Наприкінці 1998 р. банк увійшов до системи міжнародних розрахунків СБІФ і мав понад 20 банків-кореспондентів.

Крім того, банк мав найширшу сферу пропозицій щодо кредитування з-поміж багатьох українських банків, був гарантом у різних великих фінансових операціях. На початку роботи банком було створено багато СП та МП. Однак, деякі філії банку стали збитковими ще з моменту свого створення за браком коштів та через незадовільну якість банківських послуг.

Унаслідок послаблення контролю за діяльністю філій, браком новацій у політиці банку його фінансова ситуація щодалі погіршувалась. Після чергового підвищення НБУ процентної ставки за міжбанківськими кредитами та видачі кількох великих кредитів філіям банку, він став неплатоспроможним.

Завдання 4. Використовуючи баланс (див. табл. 3.4) і звіт про фінансові результати (див. табл. 12.3) за 2013 р., проведіть розрахунок рентабельності власного капіталу підприємства. Використовуючи схему наведену на рис. 12.1, визначте вплив факторів.

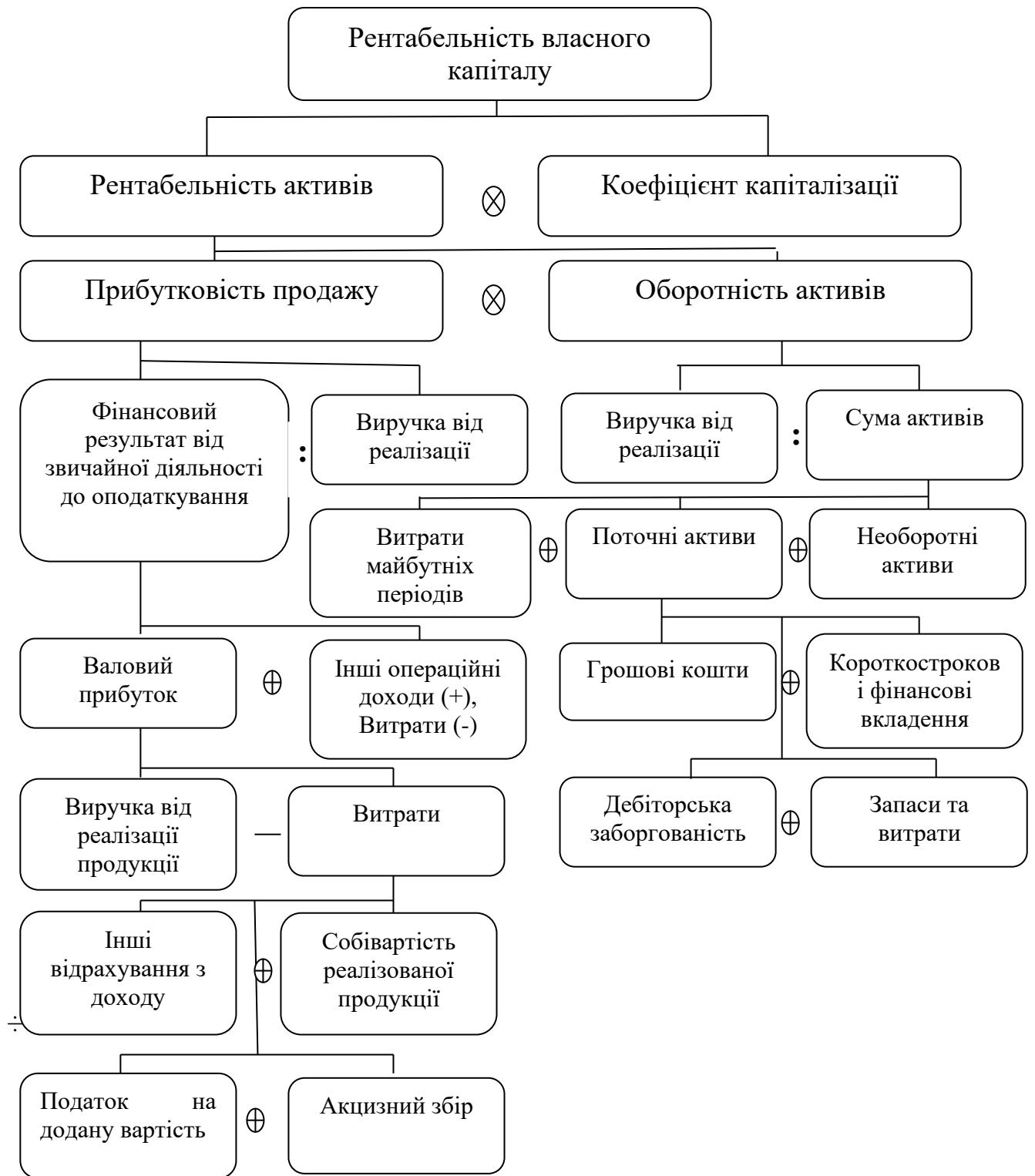

Рисунок 12.1. Схема Дюпона для розрахунку рентабельності власного капіталу

Завдання 5. Використовуючи баланс підприємства (див. табл. 3.4) та звіт про фінансові результати підприємства (див. табл. 12.1), розрахуйте та проаналізуйте в динаміці коефіцієнти: рентабельності активів; рентабельності власного капіталу; рентабельності діяльності; рентабельності продукції; рентабельності сукупного капіталу; валової, операційної й чистої рентабельності продажу; валової й чистої рентабельності виробництва.

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Здійснити перевірку і оцінювання виконаних завдань.

Тема № 12

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Практичне заняття

Навчальна мета заняття: опанування студентами теорії аналізу інвестиційної активності підприємства, застосування різних методик оцінки показників за допомогою яких аналізується інвестиційна активність підприємства.

Час проведення 2 години.

Кількість – 2(денна), 0(заочна)

Місце проведення навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Економічна сутність інвестицій та інвестиційної діяльності.
2. Аналіз розвитку інвестиційної діяльності підприємства.
3. Аналіз ефективності інвестицій.

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття.

Проведення попереднього контролю теоретичних знань з аналізу інвестиційної активності підприємства, використовуючи навчальні питання.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

Завдання. Перед фінансовим менеджером підприємства постає завдання: необхідно вибрати найбільш привабливий інвестиційний проект А або Б. Потоки очікуваних доходів від проектів різні, тобто для проекту А складає 5 років, для проекту Б – 4 роки.

Методичні рекомендації

1. *Показник окупності* – $P_{ок}$ – це тривалість періоду, протягом якого сума чистих доходів, дисконтованих на момент завершення інвестицій, дорівнює сумі інвестицій. Існують дві модифікації показника періоду окупності: спрощений період окупності та період окупності з врахуванням фактора часу.

Спрощений показник періоду окупності – Π_y (без врахування фактора часу). Даний показник розраховується виходячи з недисконтованих грошових потоків від інвестицій і розміру первісних інвестицій.

Період окупності з врахуванням фактора часу Пок – визначається виходячи з дисконтованих грошових потоків від інвестицій і недисконтованих початкових інвестицій.

2. *Чистий приведений дохід* (W) становить суму дисконтованих фінансових підсумків за всі роки проекту, включаючи початок інвестицій.

Дана величина характеризує загальний абсолютний результат інвестиційної діяльності і розраховується за формулою:

$$W = \sum E_j V^{j=m} - \sum K_t V^t$$

де K_t – інвестиції (витрати);

E_j – дохід в j -ом періоді;

n_1 – тривалість процесу інвестування;

n_2 – тривалість віддачі;

V^j – дисконтований множник.

Від'ємне значення даного показника показує перевищення витрат над доходами від проекту, позитивне – перевищення доходів над витратами.

3. *Внутрішня норма дохідності* q – це розрахункова ставка процентів, при якій капіталізація регулярно отримуваного доходу дає суму рівну початковим інвестиціям, і вони окупаються. Внутрішня норма дохідності – це міра прибутковості, тобто дисконтна ставка, за якої сьогоднішня вартість грошових потоків дорівнює початковим інвестиціям. Даний показник розраховується за такою формулою:

$$\sum K_t = \sum E_j * V^j, \quad \sum K_t - \sum E_j * V^j = 0$$

Розрахувавши, таким чином, внутрішню норму дохідності, отримане значення необхідно порівняти з нормою дохідності, заданою за умовою завдання. Якщо $q_p > q$, то проект рекомендується до виконання; якщо $q_p < q$, то проект збитковий; якщо $q_p = q$, то дохід окуповується інвестиціями без отримання додаткового прибутку.

4. *Рентабельність (індекс дохідності)* V – становить співвідношення наведених доходів до наведених інвестиційних витрат і визначається за формулою:

$$V = \sum E_j * V^{j+n_1} / \sum K_t * V^t$$

Пороговим значенням для даного показника є одиниця. Якщо значення індексу дохідності нижче одиниці, то проект не приймається, якщо вище одиниці – то вважається, що витрати окупаються грошовими потоками від інвестицій і проект приймається до виконання.

Із розрахунків необхідно вибрати найбільш рентабельний інвестиційний проект, тобто якщо $V < 1$, то інвестиції не окупаються доходами від проекту.

Практичні завдання до розв'язання

Завдання 1. Підприємство розглядає два варіанти інвестування грошового капіталу в сумі 100 тис. грн:

- згідно з *першим варіантом* передбачається здійснити оновлення виробничих потужностей через заміну старого обладнання новим технологічно вдосконаленим та більшої потужності, що за прогнозними розрахунками забезпечить отримання щорічного чистого грошового доходу у сумі 24 тис. грн. Через 7 років підприємство планує реалізувати це обладнання за 30 тис. грн;

- у рамках *другого варіанта* підприємство розглядає можливість інвестувати капітал у товарно-матеріальні цінності, що дозволить щорічно отримувати чистих грошових надходжень у сумі 15 тис. грн. протягом також 7 років. При цьому передбачається вивільнення робочого капіталу після завершення семирічного періоду.

На основі методу чистого приведенного доходу оцінити ефективність запропонованих варіантів інвестування та можливість їх реалізації, якщо підприємство очікує 16 % віддачі на вкладений капітал.

Завдання 2. Використовуючи вхідні дані завдання 1, визначте внутрішню норму прибутковості запропонованих варіантів інвестування, оцініть ефективність запропонованих варіантів інвестування шляхом розрахунку індексів прибутковості та шляхом розрахунку періодів окупності.

Завдання 3. Визначте можливість реалізації інвестиційного проекту за таких умов:

термін реалізації 4 місяці;

обсяг необхідних інвестицій становить 20 млрд грн;

прогнозована виручка від реалізації продукції за місяць становить 5 млрд грн;

затрати на виробництво за місяць складають 3 млрд грн.

Умови фінансування: 30 % – власні кошти; 0 % – позичені кошти.

Умови кредитування: на 1 рік під 15 % річних.

Складіть план фінансових потоків на 2 роки.

Завдання 4. Припустіть, що в інвестиційну компанію надійшли для розгляду бізнес-плани двох альтернативних проектів. Дані, що

характеризують ці проекти, наведені в табл. 12.1. Необхідно визначити, який проект із запропонованих, є найбільш ефективним. Для цього за кожним із проектів обчислити такі показники: чистий приведений дохід; індекс прибутковості; термін окупності; внутрішня норма дохідності. Зробити висновки.

Таблиця 12.1

**Дані бізнес-планів інвестиційних проектів, необхідні для
розрахунку показників оцінки ефективності реальних інвестицій**

<i>Показники</i>	<i>Інвестиційні проекти</i>	
	<i>«А»</i>	<i>«Б»</i>
1. Обсяг коштів, що інвестуються, дол.США	6000	5800
2. Період експлуатації інвестиційного проекту, років	2	4
3. Розмір ставки відсотка для дисконтування сум грошового потоку, %	10	12
4. Сума грошового потоку всього, дол.. США	8500	9000
у тому числі:		
1-й рік	4500	2000
2-й рік	4000	2000
3-й рік		2000
4-й рік		3000

Завдання 5. Розрахувати теперішню вартість грошових потоків за кожним із проектів (табл. 12.2).

Визначити показники: чистий приведений дохід; індекс дохідності; період окупності. На основі розрахованих показників визначити найбільш ефективний проект.

Таблиця 12.2

Вхідні дані

<i>Обсяг інвестованих коштів, тис. грн.</i>		<i>Ставка відсотку, %</i>		<i>Сума грошового потоку, тис. грн.</i>									
А	В	А	В	Проект А					Проект В				
				Всього	1 рік	2 рік	3 рік	4 рік	Всього	1 рік	2 рік	3 рік	4 рік
11000	10800	13	15	13000	9000	400	-	-	13700	5000	6000	2700	-

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Здійснити перевірку і оцінювання виконаних завдань.

Зробити фінансово-економічні висновки.

Підвести підсумок практичних занять звернув увагу на основні помилки при його виконанні.

Тема № 13 КОМПЛЕКСНЕ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Практичне заняття

Навчальна мета заняття: опанування студентами теоретичних знань та практичних навичок з оцінки економічних і фінансових перспектив і прогнозованого фінансового стану підприємства.

Час проведення 3 годин.

Кількість – 2(денна), 1(заочна)

Місце проведення навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Зміст і мета комплексної оцінки ефективності діяльності підприємства.
2. Функціонально-організаційна структура комплексного фінансового аналізу.
3. Методологія організації комплексної оцінки фінансового стану підприємства.
4. Аналіз фінансових результатів в системі комплексної оцінки виробничо-господарської діяльності підприємства.
5. Кількісні показники комплексної оцінки ефективності діяльності підприємства.
6. Аналіз ефективності організації фінансової і управлінської діяльності підприємства.

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття.

Проведення попереднього контролю теоретичних знань з комплексного оцінювання фінансового стану підприємства, використовуючи навчальні питання.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

Завдання 1. Використовуючи трендовий аналіз визначте операційний прибуток підприємства на 2017-2019 рр.

Таблиця 13.1

Показники діяльності підприємства

Показники, млн.грн.	Роки								
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Обсяг реалізації	128,6	141,3	136,4	139,1	156,8	162,5	174,4	171,6	169,2
Інша операційні	17,2	14,1	11,9	12,4	15,8	8,6	11,2	16,3	14,5

доходи									
Операційні витрати, в т.ч.:	90,1	113,2	116,9	104,6	119	124,9	140,7	127,3	119,9
-матеріальні витрати	35,6	45,8	50,9	46,4	48,4	60,2	67,3	6,8	64,2
-амортизація	16,4	22,8	24,5	17,2	24,1	17,2	18,1	14,5	20,1
-витрати на оплату праці та відрахування на соц.заходи	27	36,4	31	28,9	28,5	38,4	50,5	36,3	24,4
-інші операційні витрати	11,1	8,2	10,5	12,1	18	9,1	4,8	13,7	11,2
Операційний прибуток									

Завдання 2. Використовуючи умови попередньої задачі визначте величину операційного доходу підприємства на 2017-2019 рр., використовуючи метод екстраполяції.

Запитання до перевірки знань:

1. Укажіть, які розділи повинні бути передбачені у фінансовому плані підприємства?

- а) прогноз фінансових результатів;
- б) кошторис загальногосподарських витрат;
- в) кошторис загальновиробничих витрат;
- г) проект плану грошових потоків;
- д) калькуляція собівартості виробу;
- е) проект балансу.

2. Метою здійснення контролю за прибутками та витратами підприємства для потреб планування є:

- а) Попередження банкрутства підприємства
- б) Мобілізація коштів підприємства для витрачання їх за цільовим призначенням
- в) Підвищення рівня ліквідності підприємства
- г) Управління фінансовими результатами

3. Виділіть показники, необхідні для економічного розрахунку при розробці інвестиційного бізнес-плану:

- а) одиниця розрахунку;
- б) норма витрат матеріалів;
- в) норма витрат енергетичних ресурсів;
- г) норма часу;
- д) норматив чистої продукції;
- е) норма обслуговування;

- ж) ефективний фонд робочого часу;
- з) норма виробітку.

Завдання 3. Визначити ймовірність банкрутства підприємства, використовуючи уточнену модель Альтмана для виробничих підприємств на підставі нижчеподаних показників, що характеризують діяльність підприємства у звітному періоді: активи підприємства 75200 тис. грн., з яких оборотні активи - 31650 тис. грн. Нерозподілений прибуток на кінець року 1592 тис. грн., а прибуток до сплати податків складає 2600 тис. грн. Загальна кількість акцій підприємства – 134000 шт., а ринкова вартість 1 акції – 0,7 грн. Обсяг реалізації у звітному році становив 34620 тис. грн., короткострокові і довгострокові зобов'язання в кінці року – 8600 тис. грн. та 3400 тис. грн. відповідно.

Зробити висновки.

Завдання 4. Визначити ймовірність банкрутства підприємства за моделлю Р. Тафлера якщо діяльність підприємства за звітний рік характеризується наступними показниками, а граничне значення індикатора банкрутства дорівнює (кризовий стан) $0,2 < Z < 0,3$ (задовільний стан).

Таблиця 13.2

Фінансові показники

<i>Показники</i>	<i>Значення, тис.грн.</i>
Активи	13600
Оборотні активи	9910
Валовий прибуток	2100
Короткострокові зобов'язання	4300
Всього зобов'язання	7600
Обсяг реалізації	13000

Завдання 5.

За даними попередньої задачі визначити ймовірність банкрутства підприємства за моделлю Р.Ліса, якщо граничне значення індикатора банкрутства дорівнює 0,042. Зробити висновки.

Завдання 6. Акції якого з підприємств мають менший рівень премії за ризик, якщо середня норма дохідності становить 18 %, безризикова норма дохідності – 8 %, β -коефіцієнт по акціях ВАТ «Будстрой-1» становить 1,2; а по акціях ВАТ «Будстрой-2» - 1,6? Визначити акції якого ВАТ характеризуються більшою премією за ризик, якщо вартість акції ВАТ «Будстрой -1» перевищує вартість акції ВАТ «Будстрой -2» на 20 % і становить 250 грн.

Запитання до перевірки знань:

1. До основних причин виникнення внутрішніх ризиків підприємства відносяться:

- а) Низька кваліфікація менеджменту;
- б) Фінансова нестабільність;
- в) Неефективна структура активів;
- г) Зміна кон'юнктури фінансового ринку;
- д) Політична ситуація в країні.

2. За об'єктами виникнення фінансові ризик поділяються на:

- а) Ризики фінансової діяльності;
- б) Ризики окремих фінансових операцій;
- в) Складні фінансові ризики;
- г) Ризики окремих видів фінансової діяльності.

3. Систематичний ризик:

- а) Залежить від підприємства;
- б) Не залежить від підприємства;
- в) Частково залежить від підприємства.

4. Для вимірювання мінливості значень показників використовують:

- а) Дисперсію;
- б) Середнє квадратичне відхилення;
- в) Коефіцієнт варіації;
- г) Середнє очікуване значення.

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Здійснити перевірку і оцінювання виконаних завдань.

ОЦІНІТЬ ПРАВИЛЬНІСТЬ ТВЕРДЖЕНЬ («ТАК», «НІ»)

1. Поточна неплатоспроможність може характеризувати фінансовий стан будь-якого підприємства.
2. Модель Ліса передбачає оцінку ймовірності банкрутства підприємства на основі чотирьох факторної моделі.
3. Підприємство має задовільну структуру балансу, якщо коефіцієнт Бівера тривалий час не перевищує 0,2.
4. За формулою Ліса лімітне значення показника Z дорівнює 1,23.
5. Санація — комплекс заходів, спрямованих на вихід підприємства з кризи, відновлення його прибутковості та конкурентоспроможності.
6. Дискримінантний аналіз ґрунтується на емпіричних дослідженнях фінансових показників.
7. Одним із виявів банкрутства державних фінансів є девальвація національної валюти.

Зробити фінансово-економічні висновки.

Підвести підсумок практичних занять звернув увагу на основні помилки при його виконанні.

3. Рекомендована література

Основна:

1. Павловська О. В. Фінансовий аналіз : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / О. В. Павловська, Н. М. Притуляк, Н. Ю. Невмержицька. – К. : КНЕУ, 2012. – 388 с.

2. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз : підручник / Ю. С. Цал-Цалко. – К. : Центр учбової літератури, 2018. – 566 с.

Допоміжна література:

3. Господарський кодекс України// Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – 458 с.

4. Податковий Кодекс України // Офіційний вісник України. – 2010. – № 92 (10.12.2010). – Ст. 3248.

5. Про підприємства в Україні : Закон України від 27.03.91 р. № 3356 – XII // Галицькі контракти. – 2000. – Спец. випуск. – С. 18–28.

6. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки : Закон України від 12.07.2001 р. № 2623 // Офіційний Вісник України. – 2001. – № 31.

7. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 16.01.2003 р. № 433-IV // Офіційний Вісник України. – 2003. – № 7.

8. Гриньова В. М. Фінанси підприємств : навчальний посібник. Ч. 1. / В. М. Гриньова, В. О. Коюда, Т. І. Лепейко. – Х. : Вид. ХДЕУ, 2011. – 224 с.

9. Кизим М. О. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства : монографія / М. О. Кизим, В. А. Забродський, В. А. Зінченко. – Х. : Видавничий Дім "ІНЖЕК", 2013. – 144 с.

10. Фінансова звітність за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. – К. : Лібра, 2010.

11. Фінансова безпека підприємства : навчальний посібник / Т. Б. Кузенко, Л. С. Мартюшева, О. В. Граčov. – Х. : Вид ХНЕУ, 2010. – 300 с.

12. Цал-Цалко Ю. С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз: навчальний посібник / Ю. С. Цал-Цалко. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. ЦУЛ, 2012. – 360 с.

13. Статистична інформація [Електронний ресурс]/ Державний комітет статистики України. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Ліга Бізнес-Інформ. – Режим доступу : www.liga.net.

2. Нормативні акти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nau.kiev.ua.

3. Сервер Верховної Ради України. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

